

РЕКОМЕНДАЦІЇ
слухань у Комітеті Верховної Ради України
з питань цифрової трансформації
на тему: «Електронна демократія в Україні - дорожня мапа для цілі –
Україна в топ-20 країн за розвитком електронної демократії»

(18 лютого 2021 року)

З розвитком інформаційно-комунікаційних технологій з метою розширення можливостей участі громадян у процесах державотворення та державного управління, залучення до місцевого самоврядування все частіше застосовуються інструменти електронної демократії. Це дає змогу посилити ініціативність та залученість громадян до публічного життя на загальнодержавному, регіональному та місцевому рівнях завдяки громадським дискусіям та приверненню уваги до процесу прийняття рішень, а відтак – поліпшити прозорість, відкритість та підзвітність демократичних інститутів, покращити зворотну реакцію суб'єктів владних повноважень на звернення громадян.

Електронна демократія (далі – е-демократія) в Україні розглядається не лише з точки зору ІТ-складових, але й у контексті інших системних реформ держави: децентралізації та розвитку місцевого самоврядування, боротьби з корупцією, покращення роботи парламенту, утвердження принципів доброго урядування, які, в свою чергу, також пронизані ідеєю збільшення участі стейкхолдерів та громадян на всіх етапах підготовки та імплементації управлінських рішень. Розвиток е-демократії та широке використання її інструментів є важливими складовими реалізації затверджених КМУ «Національної економічної стратегії на період до 2030 року», «Державної стратегії регіонального розвитку на 2021-2027 роки», та реалізації відповідної політики, згідно раніше затвердженої Кабінетом Міністрів України Концепції розвитку електронної демократії.

Найбільш поширеними інструментами електронної демократії, що використовуються сьогодні в Україні як на загальнодержавному, так і на місцевому рівнях, є електронні консультації, електронні петиції, електронні звернення, бюджети участі (громадські бюджети). Також створені ресурси для оприлюднення публічної інформації у формі відкритих даних. Розвиваються електронні платформи, які поєднують у собі кілька інструментів електронної участі з використанням єдиного кабінету користувача (наприклад, «Київ цифровий» (екс-КиївСмартСіті), «е-DEM», «Досвід» та «Громадський проект», «Розумне місто», «Smart Region Полтавської області»).

Одним із найдієвіших інструментів розвитку електронної демократії, зростання соціальної згуртованості та взаємної довіри, підвищення ефективності використання бюджетних коштів є запропонований Центром Розвитку Інновацій бюджет участі (зокрема його громадська модель), який з 2016 року розвивається у місті Києві та в інших громадах України. З 2017 року успішний досвід регіональної моделі бюджету участі демонструє Полтавська область.

Більш активне використання ІТ-технологій, різного роду онлайн-платформ, засобів дистанційного зв'язку зумовлене, у першу чергу, об'єктивною потребою розширення масштабів розвитку демократичних інститутів у країні відповідно до нових вимог суспільного розвитку. І виборчий процес тут не виключення, адже застосування широких можливостей інформаційних технологій сприяє точності, швидкості, ефективності, результативності, а також прозорості та доступності виборчого процесу. Одним із перспективних напрямів використання сучасних інформаційних технологій є електронне голосування виборців.

У нещодавно прийнятому Законі України «Про всеукраїнський референдум» та, прийнятому у першому читанні, проекті Закону – «Про публічні консультації» містяться окремі положення, які стосуються прямої та електронної демократії: пропонується використовувати новітні технології на етапах ініціювання, організації всеукраїнського референдуму та під час голосування, також під час публічних консультацій. Також робочою групою Верховної Ради з питань розробки законопроектів у сфері народовладдя напрацьовано проекту Закону «Про місцеві референдуми» та планується підготовка ряду інших законопроектів, які вдосконалять існуючі інструменти е-демократії (як-то петиції, бюджет участі), та запровадять нові (як-то «про відкликання депутатів»). Ці та інші законодавчі акти передбачають необхідність розробки спеціального законом щодо застосування інноваційних технологій з електронного (машинного) голосування.

Варто відзначити, що Україна досягла значного прогресу у сфері розвитку електронної демократії та електронного урядування, що відображено у відповідних міжнародних оцінках.

Зокрема, високий рівень розвитку електронного урядування України отримав визнання у «Дослідженні ООН: Електронне урядування 2020». Ступінь розвитку електронного урядування (EGDI) України був охарактеризований як високий – 0,71 (діапазон показників групи високого EGDI від 0,50 до 0,75).

Рівень Індексу онлайн-послуг (OSI) України також визначений як високий (становить 0,68). Понад те, за даними, наведеними у дослідженні ООН, Україна належить до групи 13 країн із високорозвиненим людським капіталом (НСІ дуже високий – 0,86) та високим рівнем розвитку телекомунікаційної інфраструктури (високий ТІ – 0,59).

Україна входить до переліку країн з найвищим Індексом електронної участі (ЕРІ), адже у 2020 році Україна посіла 46-те місце серед 193 держав-учасниць, піднявшись на 29 позицій у порівнянні з результатами 2018 року.

Таким чином, наша держава вже займає гідне місце серед країн-світових лідерів за рівнем електронної участі громадян у суспільно-політичному житті держави. Зважаючи на важливість розвитку електронної демократії для поступу та успіху держави, Уряд в особі МінЦифри ініціював за ціль щоб вже у 2022 році Україна увійти до ТОП-20 країн рейтингу.

Успішний розвиток е-демократії неможливий без прогресу у демократизації країни, подолання корупції, але одночасно є й чинником, який сприяє вирішенню цих питань. Адже важливим наслідком розвитку долучення мешканців, ефективної з ними взаємодії є прискорення розвитку соціального капіталу та взаємної довіри, які є фундаментальними чинниками для успіху нації.

За міжнародними експертними оцінками (Університет Aarhus, Данія) збільшення показника взаємної довіри у суспільстві на 10% сприяє щорічному додатковому зростанню ВВП на 0,5%.

Кількість громадян-користувачів сервісів електронної демократії в Україні за різними оцінками складає біля 10%, або 3,5 млн. Очікуване зростання цієї аудиторії у разі успішного розвитку електронного урядування в Україні – біля 20% громадян.

Зазначені зусилля спрямовані не лише на технологічний розвиток української демократії, а й на збереження правильного вектору демократичного розвитку держави та суспільства, забезпечення сталості політичної системи, довіри з боку громадян, легітимності політичних інститутів, у т.ч. прозорості та ефективності процесів урядування. Таким чином, е-демократія створює широкі можливості навіть для традиційних інститутів, підсилюючи можливості нашої держави.

Ця стратегічна ціль потребує добре спланованої та скоординованої фахової роботи як на національному, так і на місцевому рівнях із залученням усіх ключових стейкхолдерів та профільних експертів.

Обговоривши питання «Електронна демократія в Україні – дорожня мапа для цілі – Україна в топ-20 країн за розвитком електронної демократії», учасники слухань у Комітеті Верховної Ради України з питань цифрової трансформації рекомендують:

I. Верховній Раді України:

1. Розробити та/або прийняти проекти законів України спрямовані на напрацювання скоординованого плану заходів серед органів державної влади, громадського сектору та зацікавлених сторін для забезпечення розвитку інструментів е-демократії, у першу чергу:

- «Про публічні консультації», реєстр. № 4254 від 23.10.2020.

II. Комітету Верховної Ради України з питань цифрової трансформації:

1. Забезпечити контроль за виконанням даних рекомендацій слухань у Комітеті.

2. Спланувати доопрацювання та розгляд на базі Комітету та внесення в план роботи Верховної Ради України наступних законопроектів в тематиці е-демократії, зокрема:

- «Про бюджет участі»;
- «Про запровадження механізму відсоткового відрахування» («відсоткова філантропія» для НГО);
- Про внесення змін до Закону України «Про звернення громадян» щодо вдосконалення механізму подання та розгляду електронних петицій;
- «Про місцевий референдум»;
- «Про відкликання депутатів місцевих рад»;
- «Про електронне голосування»;
- «Про кібербезпеку», який зокрема імплементує Директиву (ЄС) 2016/1148;

- Про внесення змін до Закону України «Про доступ до публічної інформації» на виконання та імплементацію Конвенції про доступ до офіційних документів;
- Нової редакції Закону України “Про захист персональних даних”, гармонізований із GDPR та оновленою Конвенцією 108;
- Інші законопроекти, запропоновані робочою групою з розвитку Народовладдя, чи депутатами-учасниками та позаштатними консультантами Комітету.

3. Організувати в 3-му кварталі 2021 р. другі Комітетські слухання за участі представників інших профільних Комітетів Верховної Ради України та Центральних органів виконавчої влади, зацікавлених НГО, ІТ-асоціацій та об'єднань органів місцевого самоврядування й ЗМІ, та заслухати стан виконання рекомендацій перших Комітетських слухань від 18.02.2021 р. та обговорити запропонований Кабінетом Міністрів України проект плану заходів на реалізацію [Концепції розвитку електронної демократії в Україні](#) від 08.11.2017 й ключові напрацювання інших відповідальних органів влади за реалізацію рекомендацій перших комітетських слухань.

4. У разі надходження до Верховної Ради України в установленому порядку законопроектів, спрямованих на розвиток інструментів е-демократії, забезпечити їх першочерговий розгляд та супровід під час розгляду на пленарних засіданнях Верховної Ради України.

5. Враховуючи потенціал впливу на розвиток е-демократії та е-участі та довіри до нових інструментів, які будуть запроваджені проектами законів «Про публічні консультації», та «Про місцевий референдум» разом з Комітетом Верховної Ради України з питань організації державної влади, місцевого самоврядування, регіонального розвитку та містобудування, Центральною виборчою комісією, Секретаріатом Кабінету Міністрів України, Міністерством цифрової трансформації України, Міністерством юстиції України та громадськістю, зокрема з коаліцією Реанімаційний пакет реформ, Асоціаціями органів місцевого самоврядування, зокрема Асоціацією міст України, організувати до кінця 2-го кварталу 2021 року слухання у Комітеті щодо цих законопроектів та дорожніх карт їх імплементації.

6. Утворити робочу групу для підготовки проектів актів Верховної Ради України, з питань розвитку інструментів е-демократії та законодавчої підтримки Кабінету Міністрів України в частині нормативно-правового забезпечення розвитку інструментів е-демократії України.

7. Забезпечити підготовку проекту Закону України, який запровадить електронне голосування та унормує використання надійних, безпечних, альтернативних для одного рівня довіри, сучасних засобів електронної ідентифікації для різних інструментів електронної демократії.

III. Кабінету Міністрів України:

1. Організувати у рамках повноважень роботу групу з розвитку е-демократії України, у тому числі - в частині нормативно-правового забезпечення інструментів е-демократії.

2. Створити відповідну робочу групу з опрацювання дорожньої карти розвитку е-демократії - Україна в топ-20 за індексом е-участі ООН.

3. Передати до Комітету Верховної Ради України з питань цифрової трансформації проекти документів для організації других комітетських слухань за участі представників інших профільних Комітетів ВР та ЦОВВ, зацікавлених НГО, ІТ-асоціацій та об'єднань органів місцевого самоврядування й ЗМІ.

4. Підготувати до кінця 2 кварталу відповідний НПА щодо переведення в онлайн та визначення рейтингів пропозицій шляхом електронного голосування громадян (замість конкурсних комісій) щодо всіх конкурсів проектів, які подаються мешканцями та/чи ГО та фінансуються/спів-фінансуються за кошти ЦОВВ, ДП, місцевих органів влади та рекомендувати це органам місцевого самоврядування.

5. Інформувати, зокрема на відповідному сайті КМУ, щодо розвитку е-демократії.

IV. Міністерству цифрової трансформації України:

1. Спільно з Державною службою статистики України та експертною спільнотою, зокрема, Центром Розвитку Інновацій, дослідити питання форм звітності щодо використання інструментів електронної демократії органами державної влади та місцевого самоврядування та інструкції щодо її заповнення до 1 травня 2021 року, враховуючи кращі практики та зважаючи на досвід Центру Розвитку Інновацій при формуванні щорічного Індексу е-демократії. За результатами аналізу скласти план заходів для реалізації цілі налагодження збору офіційної державної статистики щодо інструментів електронної демократії до 1 червня 2021 року.

2. Розробити та подати на розгляд Кабінету Міністрів України до 1 травня 2021 року проект постанови про затвердження Положення про онлайн-платформу взаємодії органів виконавчої влади з громадянами та інститутами громадянського суспільства. Оприлюднити до 1 травня 2021 року проект постанови для проведення публічних консультацій.

3. Створити та ввести в дослідну експлуатацію онлайн-платформу взаємодії органів виконавчої влади з громадянами та інститутами громадянського суспільства (платформу ВзаємоДія) з такими модулями – «Громадська експертиза», «Конкурси проектів інститутів громадянського суспільства», «Контакти органів виконавчої влади», «Публічні звіти керівників органів виконавчої влади», «Сприяння розвитку громадянського суспільства», «Ініціатива «Партнерство «Відкритий Уряд»», «Рекомендації та кращі практики», «Інформаційна база заінтересованих сторін» до 1 червня 2021 року.

4. Оприлюднити до 15 червня 2021 року проект дорожньої карти з розвитку платформи «ВзаємоДія» та План проведення публічних консультацій щодо впровадження функціоналу 2 етапу платформи «ВзаємоДія», зокрема оприлюднити окрему дорожню карту для таких інструментів е-демократії, а саме: е-звернення, е-петиції, публічні консультації.

5. Забезпечити:

до 1 червня 2021 року спільно з **Міністерством розвитку громад та територій України** опрацювання питання поширення досвіду дослідження Індексу місцевої е-демократії на максимально велику кількість територіальних громад України;

до 1 грудня 2021 року спільно з **Державною службою статистики** та експертною спільнотою опрацювання даних, узагальнення кращих практик та організувати їх публічне обговорення та поширення серед всіх регіонів та територіальних громад України.

V. Міністерству фінансів України, Міністерству розвитку громад та територій України, Міністерству з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій України:

до 1 травня 2021 року підготувати пропозиції до розвитку **бюджетів участі на рівні громад, регіонів та національного рівня** за участі частини коштів, передбачених на субвенцію з державного бюджету місцевим бюджетам на здійснення заходів щодо соціально-економічного розвитку окремих територій, на Державний фонд регіонального розвитку, субвенцію з державного бюджету місцевим бюджетам на здійснення заходів щодо підтримки територій, що зазнали негативного впливу внаслідок збройного конфлікту на сході України та інших відповідних коштів державного бюджету.

VI. Міністерству з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій України до 1 червня 2021 року опрацювати:

1. Модель та план реалізації **бюджету участі реінтеграції** для відповідних громад, регіонів та національного рівня та розробити необхідні зміни до Державного бюджету України та інших актів законодавства. Взяти до уваги Національну економічну стратегію на період до 2030 року, затверджену Постановою Кабінету Міністрів України від 3 березня 2021 року № 179 та Концепцію економічного розвитку Донецької та Луганської областей, затвердженої Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 23 грудня 2020 року № 1660, згідно з якими ці області та розвиток громад визнані пріоритетними для пілотування та прискореного розвитку, зокрема передбачено поширення на всі громади інструменту бюджету участі та інших інструментів електронної демократії. Взяти до уваги Стратегію економічного розвитку Донецької та Луганської областей, яка готується на затвердження Кабінету Міністрів України.

2. Модель та план створення **центру компетенції** щодо кращих практик е-демократії, розвитку розумних громад (смарт сіті), управління на основі аналізу даних для пріоритетних регіонів для діяльності Міністерства з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій України.

3. Модель та план впровадження **системи колективного використання** кращих е-рішень для громад, ВЦА для пріоритетних регіонів для діяльності Міністерства з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій України.

4. Модель та план впровадження **інтероперабельної системи даних громад, ВЦА** пріоритетних регіонів для діяльності Міністерства з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій України, які генеруються е-рішеннями системи колективного використання та з е-рішень, впроваджених громадами й регіонами самостійно. Також, яка збагачується даними щодо громад з національних інформаційних систем, у тому числі реєстрів.

5. Модель та план впровадження **фінансових стимулів для громад**, які є лідерами у розвитку електронної демократії згідно офіційних даних та Індексу

місцевої е-демократії, які впровадили кращі практики, згідно даних центру компетенції (п.2).

VII. Міністерству розвитку громад та територій України опрацювати системне впровадження та розвиток електронної демократії та бюджету участі, зокрема для поширення цього інструменту на всі громади та регіони України.

до 1 липня 2021 року спільно з Центром Розвитку Інновацій поширити досвід дослідження Індексу місцевої е-демократії на максимально велику кількість територіальних громад України:

1. План поширення **інструментів та кращих практик е-демократії, у тому числі бюджетів участі** на всі регіони та громади України, як це також пріоритезовано у Національній економічній стратегії на період до 2030 року, затвердженої постановою Кабінету Міністерств України від 3 березня 2021 року № 179.

2. Модель та план створення **центру компетенції** щодо кращих практик е-демократії, розвитку розумних громад (смарт сіті), управління на основі аналізу даних.

3. Модель та план впровадження **системи колективного використання** кращих е-рішень для громад.

4. Модель та план впровадження **інтероперабельної системи даних громад**, які генеруються е-рішеннями системи колективного використання та з е-рішень, впроваджених громадами й регіонами самостійно. Також, яка збагачується даними щодо громад з національних інформаційних систем, у тому числі реєстрів.

5. Модель та план впровадження **фінансових стимулів для громад**, які є лідерами у розвитку електронної демократії згідно офіційних даних та Індексу місцевої е-демократії, які впровадили кращі практики, згідно даних центру компетенції (п.2).

VIII. Міністерству освіти і науки України разом з Міністерством фінансів України до 1 червня 2021 року підготувати Концепцію та план впровадження:

1. Бюджету участі у **сфері освіти**, зокрема електронних публічних рейтингувань капітальних видатків на заклади освіти, проектів від школярів, студентів, їх вчителів, батьків.

2. Бюджету участі у **сфері видатків на прикладні науки**, замість обрання переможців конкурсів конкурсними комісіями.

3. **Інструментів е-демократії для Вищих навчальних закладів освіти**, у тому числі щодо обрання керівників, прийняття рішень вченими радами та іншими радами Вищих навчальних закладів освіти, проведення конкурсів, студентське самоврядування.